

zapomoćą gen. przymiotników i zaimków: *magnū* (bardzo), *pluris* (wiecej), *permagis*, *plurimi*, *maximi* (najwięcej); *parvi* (mało), *minoris* (mniej), *minimi* (najmniej); *tanti* (tyle), *tantum* (równie tyle), *quanti* (ile); *nihili* (za nic). Genetivus ten odpowiada zupełnie adnominalnemu (używanemu przy imionach) gen. quantitatis (§ 356 b): *Quantis quisque amicos facit, tanti fit ab amicis* ile kto cenę przyzyjać, tyle jest przez nich ceniony. — *Mea mihi conscientia pluris est, quam omnium sermo* własne sumienie więcej u mnie znaczy, niż gadanie całego świata.

UWAGA. Cenię, dokładnie oznaczoną, wyraża się przez abl. pretii (§ 374 e).

§ 363. **Esse z gen.** rzeczownika znaczy: jest rzecz, właściwością, zwyżczeniem, obowiązkiem, dowodem, oznaką i t. p. Gen. podpada pod kategorię gen. possessivus (por. § 354). Podmiotem zdania jest wtedy zwykle infinitivus: *stulti est videre* śmiech jest oznaką głupca (obok: *stultum est videre* głupio jest śmiać się, *stultitia est videre* śmiać się jest głupotą). *Sapientis est vera dicere* obowiązkiem mędrca jest mówić prawdę.

Przedmiot i okoliczniki w narzędniku (ablativus).

§ 364. **Istota i funkcje ablatywu.** Przegląd sposobu wyrażania przedmiotu zaczynamy od ablatywu dlatego, że okazuje on najbliższe powinowactwo z omówionym co dopiero genetywem, po którym objął nawet końcówki, gdy stracił własną formę na — *od* (Konj. druga). Miał on pierwotnie znaczenie lokalne i odpowiadał na pytanie skąd? Od tej funkcji otrzymał nawet swą nazwę (*ablativus* od *ablatus*, part. perf. pass. do *aufero* zabieram skądś). We właściwej sobie funkcji występuje on jako abl. separativus (odłączenia), abl. originis (pochodzenia) i abl. spatii (odległości), z którego wyłoniło się użycie abl. comparativus (porównania). Procz tych swoich

objął on funkcje po starym miejscowniku (*locativus*) jako abl. loci (miejsca) i abl. temporis (czasu), a przede wszystkim po narzędniku (*instrumentalis*) jako abl. separativus (współności), abl. qualitatis (jakości), abl. instrumentalis (narzędnik), abl. prosecutivus (kierunku), abl. causae (przyczyny), abl. respectus (względny) i abl. mensurae (miary). Takie przypadki o funkcjach różnych przypadków nazywają się z greckiego synkretystycznymi.

Ablatywus właściwy.

§ 365. **Abl. separativus** dopełnia 1) słowa, oznaczające brak (*abl. inopiae*), jak: *ego, indigeo* (potrzebuję), *careo, vaco* (nie mam), *exeo, nudo, privo, orbo, spolio* (pozbawiam, wyznuwam); *ego pecunia* potrzebuję pieniędzy; *careo otio* nie mam wolnego czasu; *privo libertate* pozbawiam wolności.

UWAGA I. Taką samą konstrukcję ma równoznaczny z *verba inopiae* frazes: *mihi opus est libris* potrzeba mi książek; ale (osobowo): *mihi opus sunt libri* niejako: potrzebą moją są książki. Podobnie z zaimkiem: *Multa, quae mihi opus sunt*.

UWAGA II. Taką samą konstrukcję mają czasowniki *levare, liberare, solvere* (*curis, periculis, laboribus*) uwolnić od (trosk, niebezpieczeństw, trudów); *intercludere* (*hostem comitatu*) odciąć (nieprzyjacielowi dowóz żywności); *interdicere* *alicui aquam et ignem* pozbawić uczestnictwa wody i ognia, wykląć.

UWAGA III. Te same czasowniki (z uwagi II) wyrażają osobę, od której się coś, kogoś uwalnia, przez abl. z a b.: *liberare patriam a tyranno*.

2) z przymiżkiem *a, de, ex* lub bez przymiżka kładzie się po czasownikach, oznaczających oddalenie, oddzielanie: *cedere, excedere* (*e*) *loco* ustąpić z miejsca; *egredi urbe, (ex) finibus* wyjść z miasta, z granic; *pellere, de-*

pellere (ex) patria wypowiedzić z ojczyzny; *prohibere finibus* nie dopuszczać do kraju; *prohibere ab iniuriis* chronić przed obrazą; *prohibere manus a poculo* wstrzymać rękę od kubka; *abstinere, se abstinere potu* lub *a potu* wstrzymać się od napoju; *defendere amicos ab iniuriis* bronić przyjaciół przed obrazą; *defendere hostes ab urbe* powstrzymać nieprzyjaciół od miasta.

3) z przyimkiem *a (ab)* przy czasownikach złożonych z *a(b)*, *dis-*, *se-*, *n. p. abesse, distare ab urbe* (być oddalonym od miasta), *disserere ab amico* (nie zgadzać się z przyjacielem), *abhorrere a caede* (wzdragać się przed rzezią), *alienare aliquem a se* oddalić kogoś (w uczuciach) od siebie) i t. d., jak w języku polskim.

§ 366. *Ablativus originis* w połączeniu z imiesłowami *natus* (zrodzony) i *ortus* (nieklasycznie *orindus* pochodzący skądś) ograniczony jest do rzeczowników, oznaczających rodziców, ród, stan (*genus, familia, locus*): *Natus sum patre rustico* urodziłem się z ojca wieśniaka; *Cicero equestri genere ortus est* C. pochodził z rodu rycerskiego; *ignobilis loco natus* nieszlachetnie urodzony.

UWAGA I. Przy zaimkach dodaje się *ex*: *Neocles civem dicit, ex qua natus est Themistocles* N. posłużył obywatelkę, z której narodził się T.

UWAGA II *ortus ab aliquo* oznacza dalsze pochodzenie od kogoś.

§ 367. *Ablativus comparativus*, stojący przed komparatywem zamiast nom. lub acc. z *quam*, wyszedł z użycia abl. na oznaczenie stanowiska, z którego mierzy się odległość czy różnicę: »Większy (mierzony) ze stanowiska drugiego, większy od drugiego«: *Hoc est luce* (= *quam luce*) *clarus* to jest jaśniejsze od słońca. — Najczęściej stoi w zdaniach przeczących i pytaniach, mających znaczenie przeczące: *Patria nihil carius nobis esse debet* nad ojczyznę nic nam nie powinno być droższego. — *Caesar omnium spe, expecta-*

tione, opinione celerius rediit, C. wrócił szybciej, niż wszyscy spodziewali się, oczekiwali, sądzili.

UWAGA I. Konieczny jest abl. zamiast nom. z *quam* przy zaimku względny: *patria, qua nihil nobis carius est* ojczyzna, nad którą nie mamy nic droższego.

UWAGA II. Po *plus, minus, amplius* (więcej), *longius* (dłużej) można w określeniach liczby i miary opuścić *quam* przed każdym przypadkiem, pozostawiając określenie w tym samym przypadku, lub kładąc je w abl. zamiast *quam* z nom. lub acc.: *In proelio ceciderunt minus duo milia hostium* w bitwie poległo mniej niż dwa tysiące nieprzyjaciół; *puer plus novem annos natus* chłopiec mający więcej niż dziewięć lat.

Ablativus w funkcjach lokatywu.

§ 368. Miejsceownik, zachowany jako samodzielny przypadek w niektórych językach indoeuropejskich (w polskim przypadek siódmy: w kim? w czym? i resztki bez przyimka: *doma* = w domu), w łacinie utrzymał się jedynie w formach: *domi* (w domu), *Romae* < *Romai* (w Rzymie), *Corinthi* (w Koryncie) i t. d. Poza tem funkcje jego objął ablativus jako abl. loci (miejsca).

§ 369. *Ablativus loci* kładzie się zwykle w połączeniach z *totus* i *locus* (bez nich imiona własne miast dekl. I i II plur. tant.) na pytanie gdzie?, nadto zawsze na pytanie jaką drogą, którędy?:

a) *Toti Italiae delectus habiti sunt* w całej Italji dokonano poborów wojskowych; *Athenienses loco idoneo castra fecerunt*. A. w miejscu odpowiedniem rozbili obóz; *Athenis* w Atenach. UWAGA I. Zamiast samego abl. loci używa się też ablat. z *in*, zwłaszcza, gdy idzie o oznaczenie przesturzeni, w której obrębie coś się dzieje: *Mithridates uno die tota in Asia cives Romanos necandos curavit* M. kazał w jednym dniu pozabijać obywateli rzymskich na przesturzeni całej prowincji Azji. — Abl. z *in* ograniczony jest do słów, ozna-

czających znajdowanie się gdzieś, pobyt i t. d., podczas gdy po słowach ruchu na pytanie dokąd? kładzie się zawsze *in* z a c c.: *copias in unum locum contrahere* ściągając wojska w jedno miejsce (my mówimy i »w jednym miejscu«).

UWAGA II. *Locus*, w znaczeniu właściwym, przybiera często *in*: *hoc in loco, multis in locis*. W znaczeniu specjalnem: *loco, in loco, suo loco* znaczą »w stosownem miejscu«; — *loco* z gen. = zamiaśt np. *obsidium loco* za zakładników.

UWAGA III. Abl. loci odnosi się do utworów piśmiennych oznacza całe dzieło: *Hoc libro agitur de annicia* w tej całej księdze mówi się o przyjazni; ale *in hoc libro Cicero narrat* w tej książce (w jednym miejscu) C. opowiada.

b) na pytanie której? kładzie się abl. loci (właściwie *abl. prosecutivus*, kierunku) po słowach, oznaczających ruch: *navibus Massiliam pervenire* drogą morską przybyć do M.; *dextro cornu vincere* na prawem skrzydle zwyciężyć; *via Appia iter facere* podróżować po drodze A.; *media urbe, recta via, eodem itinere proficisci* przez środek miasta, prostą drogą, tą samą drogą jechać; *Porta Esquilina exire, Porta Collina ingredi* jedną bramą wyjść, drugą wejść.

UWAGA I. W przeciwstawieniu do czasowników, oznaczających ruch i pobyt, mają na pytanie gdzie? abl. z prepozycjami innemi niż *in* następujące słowa: *numerare mortem in malis* zaliczać śmierć między rzeczy złe; *stare a fronte, tergo* stać na froncie, w tyle; *stare ab ea parte* stać z tej strony; *pendere ex pariete* zawiesić na ścianie; *suspendere ex arbore* powiesić na drzewie. — Rzymianin widział, jak te rzeczy zwisały z drzewa.

§ 370. *Ablativus temporis* (czasu) oznacza czas, w którym się czynność odbywa:

a) na pytanie: kiedy? *hoc tempore* w tym czasie (*in hoc tempore* wśród takich okoliczności; *in tempore* w samą porę;

ad tempus w oznaczonym terminie); *hoc die* (w tym dniu), *eodem nocte* (w tejże nocy); *quinto anno* w piątym roku (ale *quanto quoque anno* co 4 lata); *illa hieme* (owej zimy); *quarta hora* (o godzinie czwartej); *initio, principio* (na początku).

UWAGA I. Rzeczowniki, które same przez się nie oznaczają czasu, np. *bellum, pax, inventus, senectus* i t. p., kładą się w abl. bez przyimka tylko wtedy, kiedy mają przydawkę lub inne określenie; w przeciwnym razie przybierają *in*: *Bello Punico secundo litterae Graecae Romam illatae sunt* za drugiej wojny punickiej przeniesiono literaturę grecką do Rzymu; ale *in pace florent artes* podczas pokoju kwitną sztuki; *in armis silent Musae* podczas wojny Muzy milczą; *prima pueritia* w pierwszej młodości, ale *in pueritia* za młodu; *solis orthu, occasu* o wschodzie, zachodzie słońca.

b) na pytanie: w jakim przeciągu czasu? (w ile dni, miesięcy, lat) coś zostało wykonane, kładzie się abl.: *Caesar pontem biduo perficit*, C. w dwa dni most kończy; *Graeci vix decem annis Troiam eperunt* Grecy ledwie w dziesięć lat zdobyli Troję.

UWAGA I. W tem samym znaczeniu używa się i a c c. z *intra*: *redibo intra quatuor dies* wrócę w przeciągu czterech dni.

UWAGA II. Na pytanie jak długo? używa się acc. spatii (§ 403a); na pytanie: o ile wcześnieiej, o ile później abl. mensurae (§ 378) z przyimkami *ante, post* na końcu lub w środku, lub accus. z temiz przyimkami. O trzy lata wcześnieiej (później) wyraża się:

tribus annis post (ante) — *post (ante) tres annos*;

tertio anno post (ante) — *post (ante) tertium annum*;

tribus post annis — *tres post annos*

tertio post anno — *tertium post annum*.

Trzy lata temu: *ante tres annos, abhinc tres annos*; od dziś za trzy lata: *quarto anno, post quartum annum*; co trzy lata: *tertio quoque anno*.

Abl. w funkcjach narzędnika.

§ 371. Istota i funkcje instrumentalis. Przypadek, zwany jednostronnie narzędnikiem, oznaczał wspólność w najszerszym znaczeniu i to jako złączenie (sprawdanie do kupy, pobyt razem) — *sociatus* (połączenia); lub też współdziałanie (środkiem czy narzędziem), jako właściwy *instrumentalis* (narzędnik). Wcześniej konkurencję robią mu konstrukcje z przyimkami, tem potrzebniejsze, że współdziałające osoby (jako sprawy) zostawały do czynności w innym stosunku, niż narzędzia (jako środki).

§ 372. Abl. *sociatus* używa się tylko wtedy, gdy jest mowa o siłach zbrojnych, towarzyszących wodzowi (ale i w tym wypadku można położyć *cum* z abl.): *Caesar omnibus copiis subsequēbatur* C. postępował w tyle z całą armią. UWAGA: *cum gladio*, *cum telo* esse mieć miecz, poisk; *cum imperio* esse mieć naczelne dowództwo; *cum sortida veste* w brudnej szacie.

§ 373. Abl. *qualitatis* wyraża towarzyszącą komuś właściwość: a) w połączeniu z czasownikami: *aequo animo ferre* znosić ze spokojem; *maximo genui funus comitari* z wielkim jękiem towarzyszyć pogrzebowi; *inve id fecisti* słusznie to zrobiłeś; b) w połączeniu z imionami (zawsze z przydawką): *homo longis capillis*, *promissa barba* człowiek z długimi włosami, z zapuszczoną brodą; *bos cervi figura* wół o kształcie jelenia.

UWAGA: Abl. qual. używa się zwykle przy przymiotkach zewnętrznych, zmiennych, podczas gdy właściwości trwale wyraża gen. qual. (§ 355). Pierwszy bowiem ukazuje przedmiot w przemijającym towarzystwie właściwości drugi jako należący do jego zakresu.

§ 374. Abl. *instrumentalis*, zwany też abl. *rei efficiētis* (narzędzia), używa się:

a) jak w języku polskim, na oznaczenie narzędzia czy

środku, służącego do spełnienia czynności, np.: *cornibus tauri*, *apri dentibus se defendunt* rogami byki, dzięki kłami się bronią; ale — *Roma a Cicerone servata est* (i tak osoby zawsze z a, ab; mówią tu o abl. auctoris z ab). — Ten abl. instrument. towarzyszy także przymiotnikom jak *ornatus* obarcony, *praeditus* obdarzony, *refertus* napełniony *aliqua re*.

b) Odmienne od języka polskiego kładzie się po słowach: obfituję w coś (*abundo*, *affluo*); kształcę w czymś (*erudio*, *instino*), opatruję w coś (*instruo*, *orno*), przysparzam, nabawiam czegoś (*afficio*). Różnica między obu językami tkwi tylko w tem, że czasowniki rzymskie miały treść faktycznie zgodną z narzędziem, podczas gdy polskie opierają się na innych obrazach; np. *villa abundat lacte* znaczy dosłownie: »gospodarstwo przelewa się (*unda*) mlekiem«; po polsku moglibyśmy powiedzieć: o pływam mlekiem; jak »ziemia mlekiem i miodem płynąca«. Z tego niepokrywania się obrazów łacińskich z polskimi pochodzą też pozorne różnice

c) w frazesach jak: *egno vehi* jechać na koniu (= koniem być transportowanym), *pedibus ire* iść pieszo (= z pomocą nóg), *tibiis canere* grać na flecie (= fletem śpiewać), *pila ludere* grać w piłkę (= piłką igrać), *memoria tenere* zachowywać w pamięci (= pamięcią trzymać), *proelio vincere* wygrać bitwę (= w bitwie odnieść zwycięstwo);

d) i w uzupełnieniu słów: *utor* (używam, korzystam), *frutor* (używam, rozkoszuję się), *fungor* (sprawuję, pełnię), *utor* (opieram się, polegam), *potior* (opanowuję, zagarniam), *vescor* (spożywam) i *composita*: *abutor* (nadużywam), *defungor*, *perfungor* (odbywam coś). I tu Rzymianin np. przy *utor* myślał o gospodarzeniu czemś: *bene utor beneficiis Dei* dobrze gospodaruję dobrodziejstwami Boga, *dobrze ich utovam*: *viribus suis uti* używać własnych sił; *consuetudine alcius uti* przebywać w czymś towarzystwie; *familiariter uti aliquo* pozostawać z kimś w zażyłych stosunkach; *duce*, *patre*, *amico uti* mieć w kimś wodza, ojca, przyjaciela

ciela; *otio, voluptate frui* (pl. *usus sum*) zażywać spokoju, rozkoszy; *munere fungi spelniac* obowiązek; *urbe potiri* za-
władnąć miastem; *carne vesci* żywić się mięsem.

UWAGA: *rerum potiri* (gen. tylko od rzeczownika *res*) opanować władzę, rządy; *imperio Graeciae potiri* zagarnąć panowanie nad Grecją.

e) po słowach oznaczających kupowanie i sprzedawanie na oznaczenie ceny (stąd zowią go *ablata pretii* ceny): *emo* kupuję; *vendo* sprzedaję; *venio* idę na sprzedaż; *liceo* jestem licytowany, wystawiony na sprzedaż; *condao* najmuje — i po *esse, stare, constare* kosztować, być w cenie; *magno stare* kosztować drogo; *parvo emere* kupować tanio; *permagno, plurimo vendere* sprzedawać bardzo drogo; *nihilo constat, gratis stat* nic nie kosztuje; *multo sanguine ac multis vulneribus Poenis victoria Cannensis stetit* wiele krwi i wiele ran kosztowało Punijczyków zwycięstwo pod Kannami.

UWAGA I: po słowach *emere, vendere* i t. p. używa się też gen. *pretii* (§ 362), zawsze przy wyrazach: *tanti, quanti, pluris, minoris* (za tyle, za ile, za więcej, za mniej).

UWAGA II. Ta książka kosztuje o jca niedrogo: *hic liber patri non magno constat*.

§ 375. *Abi. modi* (sposobu), używany przy czasownikach jako okolicznik sposobu (na pytanie jak? jakim sposobem), jest tylko odmianą *abl. instrumentalis*. Kładzie się w nim: a) rzeczowniki, które same przez się oznaczają sposób: *hoc, eodem, alio, nullo modo* (ale *mirum in modum* w dziwny sposób); *hac, simili, tali ratione; more maiorum* (zwyczajem przodków); *ferarum ritu pugnare* (na sposób dzikich zwierząt walczyć; b) rzeczowniki w połączeniach, które go pozwalają pojmować jako instrumentalis lub *ablativus absolutus*: *vi et armis aliquid consequi* zbroją, przemocą coś osiągnąć; *casu, dolo, fraude aliquid perficere* przypadkowo, podstępnie, zdradliwie czegoś dokonać; *nudo capite ambulavi* z gołą głową spa-

cerować; *nudis pedibus* z bosymi nogami; *meo periculo* na moje ryzyko; *nullo negotio, nullis difficultatibus* bez przeszkód; *nullo meo merito* bez mej zasługi; *eo consilio* w tym celu; *summa fortitudine* (= *fortissime*) pugnare walczyć z największą odwagą.

UWAGA. Sposób wyraża się zresztą zapomocą konstrukcji z *per*: *per vim* przemocą; *per fraudem, per insidias* podstępnie; *per speciem* pozornie; *per iocum* w żarcie; *per iiterras* histornie.

§ 376. *Ablativus causae* (przyczyny), używany jako okolicznik przyczynny (na pytanie dlaczego? z jakiego powodu?), jest także odmianą *abl. instrumentalis*, boć przecież przyczyna tak samo jak i środek powodują pewien skutek. Zwroty jak *amore ductus id feci* wiedziony miłością, z miłości to zrobiłem, *honore affectus redi* obdarzony zaszczytem wróciłem (i tak zawsze na wyrażenie afektów, będących pobudką czynności) najlepiej ilustrują jego powinowactwo z instrum.:

a) *iussu* (*iussu*) *alicuius facere* *aliquid* na czyjś rozkaz; *admonitu, hortatu* na wezwanie; *coactu* pod przymusem; *rogatu* na prośbę.

UWAGA: Tu należą też *causa* i *gratia* używane jako przyminki z genetywem (a raczej po genetywie). Zamiast gen. zaimków osobistych kładzie się przydawkowo zaimki dzierżawcze: *mea causa* (także *mea ipsius causa*) *id* *fac* dla mnie to zrobić.

b) *abl. causae* kładzie się też po słowach, wyrażających wzruszenie umysłu (*verba affectuum*): *gaudeo, laetor* (cieszę się); *doleo, maereo* (boleję, smucę się); *glorior* (chelpię się); *fido, confido* (ufam); *laboro* (w znaczeniu cierpię na coś, por. *doleo*).

UWAGA I. *Confido virtute tua* (mam ufność z powodu twej cnoty), ale *confido tibi* (ufam tobie); *laborare vulneribus* cierpieć z powodu ran, ale *laborare ex pedibus, ex capite* chorować na nogi, na głowę.

UWAGA II. Okoliczniki przyczyzny wyraża się też przez konstrukcje przyimkowe: *ob eam rem, quam ob rem, ea de causa datego; prae lacrimis, prae maerore loqui non posse* nie móc mówić z powodu płaczu, smutku; *prae multitudine sagittarum solum non videbūns* z powodu wielkiej ilości strzał nie będziecie widzieć słońca (mówili Persowie do Greków w Termopliach).

c) To samo dopełnienie mają przyimiotniki, oznaczające wzruszenie umysłu (*adfectiva affectuum*): *contentus* (zadowolony z czego), *laetus* (wesoly), *aeger* (smutny, chory), *superbus* (dumny), *fretus aliqua re* (użył w coś).

§ 377. *Abl. respectus* (względ), zwany także *abl. imitationis* (ograniczenia), a wyrażający okoliczniki w zględu (na pytanie: pod jakim względem?), rozwinął się także z *abl. instrumenti*:

a) *natura ferus* z natury dziki; *gente Athenens, natione Polonus* z rodu Rusin, z narodowości Polak; *oratione locuples* pod względem mowy (w mowie) zasobny; *pedibus debilis* pod względem nóg (w nogach) słaby; *grandis natu potes* pod względem siły; *maior, maximus natu* starszy, najstarszy; *deszly wiekiem; minor, minimus natu* młodsz, najmłodsz; *mea sententia* według mego zdania (mojem zdaniem); tak samo: *mea opinione* według mego mniemania; *meo iudicio* według mego sądu; *meo testimonio* świadectwa i t. p.

UWAGA. Zamiast *abl. respectus* używają łacinnicy (przeważnie poeci) na wzór greczyzny *accus. respectus* (zwany też *acc. graecus*): *Os humerosque deo similis* z twarzy i bark do bogini podobna (mówi Wergiljusz o Wenerze, przebranej za myśliwą).

b) *abl. respectus* używa się po słowach: *metor* (mierze), *aestimo* (oceniam), *iudico* (osądzam), *confero* (porównywan), *praesto* (odznaczam się) i t. p.: *magnos homines virtute metimur, non fortuna wielkość ludzi mierzymy ich cnotą, nie powodzeniem.*

c) po *dignus* godny, *indignus* niegodny: *virtus imitatione digna est, non invidiā cnota* godna jest naśladowania, nie

zazdrości. — Według *dignus* konstruuje się także czasownik *dignor* jestem uważany za godnego np. *honore, praemio*.

UWAGA. Zamiast *dignus laude* (godny pochwały) i t. p. mówi się też: *dignus est, qui laudetur* (godny, aby był chwalony).

§ 378. *Abl. mensurae* (miary) albo *differentiae* (różnicy), wyrażający okoliczniki miary i różnicy (na pytanie: o ile?), używany jest głównie przy imionach, a bliski jest *ablatywowi* względem o tyle, że podaje także jakąś właściwość, której stopień się zestawia z inną. Używa się go przy komparatywach i wyrazach, mających znaczenie porównawcze. Są to właściwie przysłówki, powstałe z *neutrów* zaimków: *multo* o wiele; *paullo* (< **pauclo*) nieco; *aliquanto* znacznie; *tanto* o tyle; *quanto-tanto* o ile — o tyle; *quo-eo* im — tem; *nihilò minus* nie mniej; *paucis ante diebus* o kilka dni przedtem; *duobus annis post* w dwa lata potem. — Przytaczamy kilka pojęć o znaczeniu porównawczem: *dimidio minori* o połowę zmaleć; *duobus pedibus crescere* o dwie stopy urosć; *altero tanto augeri* w dwójnasób się powiększyć; *multo praestare* o wiele być lepszym i t. p.

§ 379. *Ablatiuus absolutus*. Zdanie: *natura magistra fugimus dolorem* »z naturalnego instynktu unikamy bólu« nie różni się od zdania *natura docente fugimus dolorem*. W obu wypadkach mamy do czynienia z *abl. instrumentalis*. — *Animo conturbato domum rediit* (z duszą zaniepokojoną, z niepokojem wróciłem do domu) zawiera tak samo *abl. modi*, jak *maulo capite* (z gołą głową) *domum rediit*. *Verè inuenta* (z początkiem wiosny) jest tak samo *abl. temporis* jak *primo vere*, jak *Cicerone consule* czy *Superbo regnante*.

Powyzsze *ablatywy*, połączone z *partycypjami*, wyrażają rozmaite okoliczności orzeczenia i w wielu wypadkach wypada je oddawać po polsku przez zdanie poboczne, którego podmiot jest zawsze różny od

podmiotu zdania głównego, np. *artes innumerabiles repertae sunt natura docente* wiele sztuk wynaleziono przez to, że natura ich uczyła. — Taka konstrukcja była bardzo wygodna i dlatego Rzymianie chętnie używają jej zamiast zdań pobocznych, wyrażających rozmaite okoliczności (czasu, przyczyny, skutku, warunku, następstwa) orzeczenia, ale tylko takich, które mają inny podmiot niż zdanie główne: *Consul ubi ea parari cognovit, dispositis praesidiis, ut res atque tempus moneret, convocato senatu referit, quid de eis fieri placeat* skoro się konsul dowiedział o tych przygotowaniach, rozstawiając placówki, jak tego rzecz i czas wymagał, i zwoławszy senat, przedstawił, co się z tem ma stać.

Składnia ta, zwana ablativus absolutus, odpowiada greckiemu genitivus absolutus, francuskiemu (i angielskiemu) participium absolutum: *la palce concubae, me insurrectione eclata* (ledwie) pokój zawarto, (gdą) wybuchło powstanie; *ma mere etant malade, je suis resté à la maison* (ponieważ) matka była chora, zostałem w domu. Na wzór francuski i w polskim używają błędnie konstrukcji imiesłowowej przy różnych podmiotach w zdaniu głównem i pobocznem: idąc ulicą, pies mi zabiegł drogę (zamiast gdyś szedł ulicą). W języku polskim mamy jednak konstrukcję, odpowiadającą francuskiemu partic. absol.: Wszystko gotowe, bagaże spakowane, możemy jechać omwibus *praeparatis sarcinisque collectis iter aggređi possumus*

UWAGA I. Aby umożliwić użycie abl. absol. zamieniamy nieraz w zdaniu pobocznem activum na passivum np.: *Caesar cum oppidum expugnasset, hostes persecutus est* — *Caesar, cum oppidum expugnatum esset, hostes persecutus est* — *Caesar urbe expugnata hostes persecutus est* C. zdobywszy miasto, ścigał nieprzyjaciół.

UWAGA II. Niektórych imiesłowów używają późniejsi (z czasów cesarstwa) pisarze w abl. abs. bez imienia: *optato* (według życzenia), *demonstrato* (po przeprowadzeniu

dowodu), *audito* (na wiadomość), *nuntiato* (na wieść), *cognito* (poznawszy coś), *comperto* (dowiedziawszy się o czemś). Według tego do dziś używamy zwrotu z średniowiecznej łaciny: *posito* przyjąwszy że. Wszystkie te ablatywy mają znaczenie prawie przysłówkowe. W łacinie pospolitej te ablatywy opisuje się przez przymiek *de: quo de facto*.

UWAGA III. Wyprowadzenie abl. abs. z funkcji instrumentalis i t. p. pozornie nie da się pogodzić np. z takim przykładem: Cezar, kazawszy zbudować most, przeprawił się przez Ren: *Caesar ponte facto Rhenum traiecit*. Ale choć *ponte facto* nie należał tu do *traiecit*, to przecież przy *traiecit* domyślamy się *ponte* tak, że pełna myśl byłaby taka: Cezar, kazawszy zbudować most, (na zbudowanym moście) przeprawił się przez Ren. A więc i tu *ponte facto* oznacza nie tylko okolicznik czasu (gdy most został zbudowany), ale i narzędnik.

§. 380. Przymyki łączone z ablatywem w różnym znaczeniu:

1) *ā, ab, abs.*, oddzielająco: *Syriam a Cilicia dividere* (oddzielać S. od C.); *victoriam ab aliquo reportare* (odnieść zwycięstwo nad kimś); przenośnie: *defendere domum a latronibus* (bronić domu przed opryszkami); *cavere ab insidiis* (strzec się zasadzek), *tutus a periculo* (bezpieczny przed niebezpieczeństwem); z uwzględnieniem punktu wyjścia: *a Pompeio venire* (przybywać od P.); *ab aliquo aliquid accipere, postulare, audire* (od kogoś coś otrzymać, czegoś żądać, coś słyszeć); *a tergo* (od tyłu), *a fronte* (z przodu, od frontu), *a latere* (z boku), *ab hac parte* (z tej strony), *a dextra, a laeva* (na prawo, na lewo); *stare, facere ab aliquo* (po czyjejs stronie stać); przenośnie: *bellum ortum est ab Saguntinis* (wojna poczęła się ze strony S.); *Zeno et qui ab eo sunt* (Z. i jego uczniowie, zwolennicy); *incipere, ordiri ab aliqua re* (zaczynać od czegoś); według następstwa: *quartus a Romulo rex* (czwarty król od Romulusa począwszy); *czar-*